

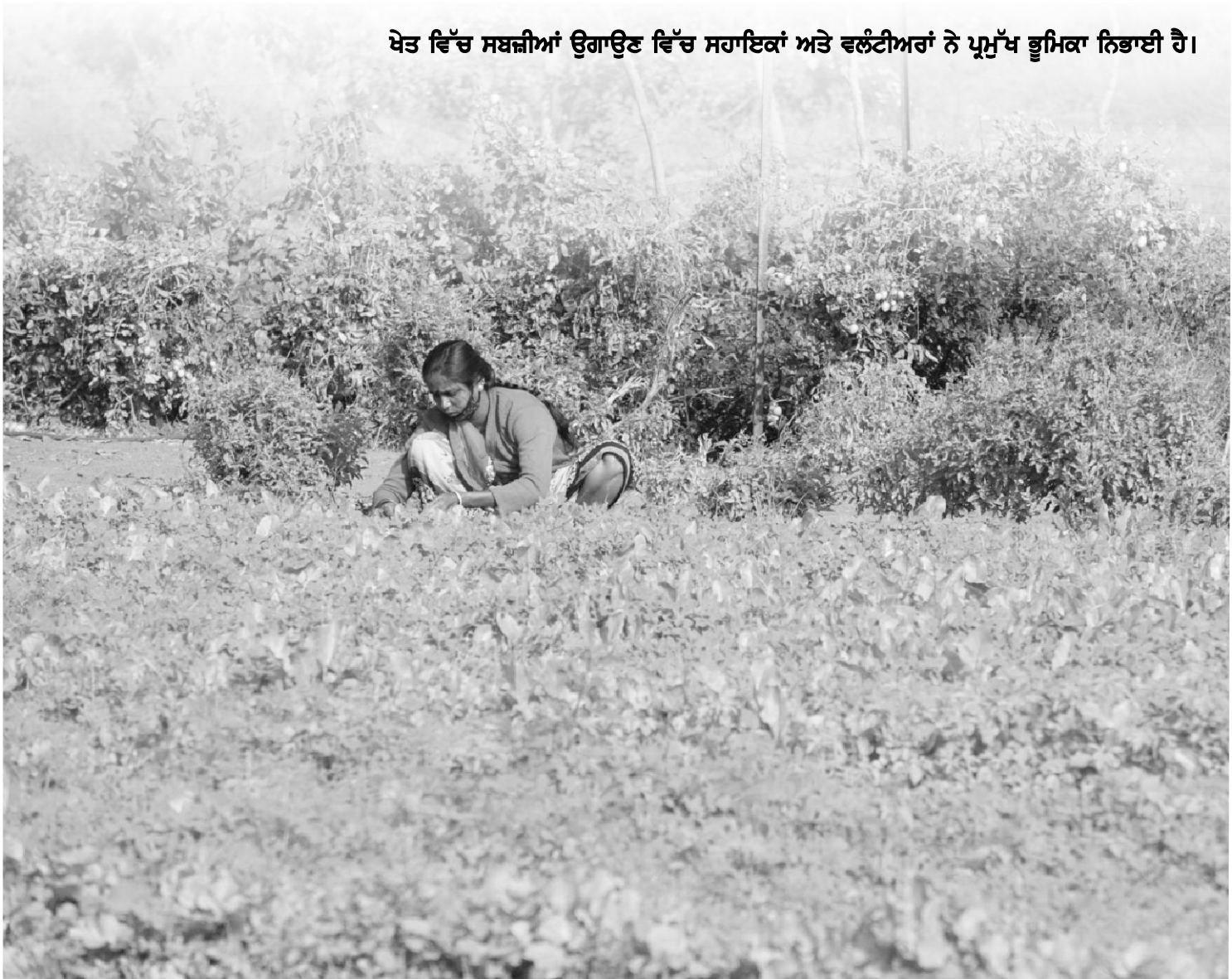
ਘਰ ਦੀ ਫਸਲ

ਇੱਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਚ ਖਾਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਿਆਉਣਾ

ਦੇਬੋਰਾ ਦੱਤਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਬੀ ਹਾਜਰਾ

ਸ਼ਹਿਰੀ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਖਾਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਊਟਰੀਚ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਗਾਂਧੀਨਗਰ ਨੈਵਿਕ ਖੇਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਰੀ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁਦਾਇ ਸੰਚਾਲਿਤ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

“ਇਹ ਗੰਢ ਗੋਭੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਥੀ ਹੈ, ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਲਕ, ਧਨੀਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਇਹ ਲਾਲ ਗਾਜਰਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਲਗਮ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਚੁਕੰਦਰ ਹਨ.....’ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦਿਆਂ ਸ਼ਾਂਤੂ ਪਿੰਡੋਰੀਆ ਦੱਸਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤੂ ਪਿੰਡੋਰੀਆ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਲੱਗੇ ਹਰ ਪੌਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਾਰੇ ਪੌਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਂਤੂ ਨਾਲ ਈਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਗਾਂਧੀਨਗਰ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਭ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬੜੇ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧੁੱਪ ਵਾਲੀ ਸਵੇਰ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਪੁੱਜੇ, ਜਿੱਥੇ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਗੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਭੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਫਲਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਦਾਰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਰੀਆਂ, ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਸੁਹੰਜਨਾ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨਰਮ ਫਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮਧੂਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਇਸਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੁਆਲੇ ਮੰਡਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।

ਆਮ ਸ਼ੁਰੂਆਤ : ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਂਤੂ ਪਿੰਡੋਰੀਆ ਕੋਲ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਗਾਂਧੀਨਗਰ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਕਲਟੀ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮਾਜਿਕ ਉਦਮਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। 2016 ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕੈਂਪਸ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਜਗ੍ਹਾ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ। ਕਈ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਚਰਚਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

‘ਇਹ ਇੱਕ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੀ..... ਕੁੱਝ ਫੈਕਲਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਬਗੀਚੀ, ਫੁੱਲ-ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਖੋ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਇੱਕ 30*30 ਫੁੱਟ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।’ ਸ਼ਾਂਤੂ ਪਿੰਡੋਰੀਆ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤੂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਗਣ, ਮਿਰਚਾਂ ਅਤੇ ਟਮਾਟਰ ਉਗਾਏ ਜੋ ਕਿ ਅਰਧ-ਖੁਸ਼ਕ ਅਤੇ ਗਰਮ ਤਾਪਮਾਨ ਨੂੰ ਸਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਉਸਨੇ ਆਨਲਾਈਨ ਉਪਲਬਧ ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਲੇਖ ਆਦਿ ਦੇਖੇ। ਉਹ ਸਥਾਨਕ ਖੇਤੀ ਮੇਲੇ (ਕਿਸਾਨ ਮੇਲਿਆਂ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਗਈ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ, ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਹੋਰ ਸਬੰਧਿਤ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕੇ, ਜਿੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ ਜੋ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਲਈ ਉਸਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਲਈ।

ਸੰਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੇਤ 2016 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਸਥਾਨ ਨੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਮਲਬੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਸਥਾਨ ਨੇ ਜੁਤਾਈ, ਬਿਜਾਈ, ਪੌਦ ਲਗਾਉਣ, ਗੁਡਾਈ ਅਤੇ ਵਾਢੀ ਆਦਿ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਨਰਸਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਸਹਾਇਕ ਵੀ ਉਸਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ।

ਸ਼ਾਂਤੂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਟਿਕਾਉ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਇਸਲਈ ਉਸਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਨਪੁਟ ਉਹ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਾਏਗੀ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ‘.....ਅਸੀਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਕੀਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਦਸਪਰਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਬੀਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। (ਦੇਖੋ ਬਾਕਸ 1) ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੀ ਖਾਦ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰਲ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸਦੀ ਵੀ ਸਪ੍ਰੇਅ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੋਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਜੀਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ, ਕੀਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਸਪਰਨੀ ਅਤੇ ਉੱਲੀ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੱਟੀ ਲੱਸੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਫੁੱਲਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਗੁੜ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦੀ ਸਪ੍ਰੇਅ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ, ਅਸੀਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹੀ ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਰਚਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ। ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ 3 ਤੋਂ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵੇਚੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਭੋਜਨ ਉਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ :

ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੁਣ ਇਹ ਖੇਤ 2022 ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਾਰ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵਿੱਚ ਫਲਦਾਰ ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਾਂਤੂ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਕੰਮ 7 ਸਹਾਇਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤੂ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਸਰਵਉੱਤਮ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁ-ਪੱਧਰੀ ਫਸਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਉਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, 'ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅੰਬ, ਸੀਤਾਫਲ, ਚੀਕੂ, ਮੁਸੰਮੀ, ਸੰਤਰਾ, ਜਾਮਨ, ਡੈਗਨ ਫਲ, ਬੈਰੀਜ਼, ਜਾਮਨੀ ਬੈਰੀਜ਼, ਨਿੰਬੂ, ਐਵੋਕਾਡੋ ਆਦਿ ਸਭ ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੁੱਲ 1400 ਰੁੱਖ ਹਨ।'

ਬਾਕਸ 1 ਜੈਵਿਕ ਇਨਪੁਟ

ਜੀਵਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇੱਕ ਤਰਲ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ, ਗੋਬਰ ਅਤੇ ਗੋ-ਮੂਤਰ, ਕੁੱਝ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਗੁੜ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦਸਪਰਨੀ 10 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਨਿੰਮ, ਪਪੀਤਾ, ਮਿਰਚ, ਤੰਬਾਕੂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਗੋ ਮੂਤਰ ਵਿੱਚ ਖਮੀਰ ਉਠਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜੈਵਿਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਹੈ।

ਬੀਜਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੌਦਿਆਂ, ਪਨੀਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੌਦੇ ਲਈ ਉਪਚਾਰ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਜੀਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਵੀ ਉਤਪਾਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਸਟਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦ ਜਿਵੇਂ ਆਚਾਰ ਅਤੇ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਕੈਂਡੀ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਘੱਟ ਉਪਜ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਠੀਕ-ਲਾਕ ਆਮਦਨੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਖੇਤ ਤੋਂ 25 ਤੋਂ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਮਹੀਨਾ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਖੇਤ ਨੇ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸਮੁਦਾਇ ਤੋਂ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਾਨ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਵੈ-ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਥਾਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

ਸੈਸ਼ਨ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸਮੁਦਾਇਕ-ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਤਾਜ਼ਾ ਭੋਜਨ ਦਾ ਸਵਾਦ ਮਾਣਨ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਮੌਕਾ : ਸ਼ਾਂਤੂ ਦੀ ਇਸ ਪਹਿਲ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਨੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਖਾਦ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਹੱਤਵ ਉਸਨੇ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਲਾਕਡਾਊਨ ਦੌਰਾਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ।

'ਜਦ ਮੈਂ ਉਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਾਦ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਕਿਵੇਂ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੱਥੋਂ ਵਧੀਆ ਬੀਜ ਮਿਲਣਗੇ, ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਵੇਲ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਲੌਕੀ, ਤੋਰੀ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਤੋਂ ਖਾਦ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ 90 ਛੋਟੇ ਕਿਚਨ ਗਾਰਡਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਲਾਕਡਾਊਨ ਦੌਰਾਨ, ਅਸੀਂ ਬੀਜ ਅਤੇ ਖਾਦ ਵੰਡੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਉੱਪਰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਉੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਸਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਵੈਸੇਵਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ। ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, ਸਾਡਾ ਟੀਚਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਸਭ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਉਗਾਉਣਾ ਸਿੱਖਿਆ।

ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਪਜ ਉਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਵੈਸੇਵਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮੁਦਾਇ ਵਿੱਚ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣ ਦੀ ਸਮਝ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਖੇਤ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਮੁਦਾਇ ਵਿੱਚ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਣ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਖੇਤ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਕਰਕੇ ਵਧੀ ਹੈ।

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਣਾ : ਇਸ ਸਾਰੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਸਾਰੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਂਦਰਾਂ , ਜੰਗਲੀ ਸੂਅਰਾਂ ਅਤੇ ਚੂਹਿਆਂ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕਿ ਫਸਲ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸ਼ਾਂਤੂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਖਾਈਆਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲਿਆ। 'ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸੀ, ਇਸਲਈ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਉਪਜ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।' ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਕਰਦੇ ਲੰਗੂਰ ਨੂੰ ਭਜਾਉਂਦਿਆਂ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਂਤੂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, 'ਹਰ ਰੋਜ਼, ਮੈਂ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਨਵਾਂ ਲੱਭਦੀ ਹਾਂ, ਸਿੱਖਦੀ ਹਾਂ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕੀੜਾ ਹੋਵੇ, ਫਲ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫੁੱਲ ਹੋਣ....' ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਖੇਤੀ ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤੂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਇਸ ਖੇਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਗਾਂਧੀਨਗਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੈਸ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਸਕੇ।

ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਆਪਸੀ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ :

ਅਜਿਹਾ ਸੰਪੰਨ ਪਰਿਸਥਿਤਕ ਤੰਤਰ ਜੀਵੰਤ ਕਲਾਸਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਵਸਥਿਤ ਸੋਚ ਲਈ ਮੁੱਲਵਾਨ ਸਬਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਲਈ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਲਾਂ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਇਹ ਬਗੀਚੇ ਜੈਵ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਾਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਕੀਟ-ਬਿਕਾਰੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਪਰਿਸਥਿਤਕ ਤੰਤਰ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਆਪਸੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਆਦਿ ਦੀ ਇੱਕ ਅਨੁਭਵੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਂਤੂ ਨੇ ਇੱਕ ਬੰਦ ਗੋਭੀ ਪੁੱਟ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਮਜਬੂਤ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਆਦ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅੱਗੇ ਉਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਜੈਵਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਉਹ ਸੁਆਦ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਇਸ ਸੁਆਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ। ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਉਹ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਦੇਖ-ਸਮਝ ਕੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਉਗਾਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੈਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵੀ ਰੱਖ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਉੱਦਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬਕ ਲੈਣਾ :

ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਗਾਂਧੀਨਗਰ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਰੀ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁਦਾਇ ਸੰਚਾਲਿਤ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਥਾਨ, ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਿਆਰ ਗ੍ਰਾਹਕ ਆਧਾਰ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਖਾਧ ਬਗੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਟਰੀਚ ਹੱਥ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਤੋਂ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਤਿ ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਤਕਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਖੁਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪਰਿਸਥਿਤਕ ਤੰਤਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤੂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਿੰਦੂ ਮਿਲੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹਨ :-

- **ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਲੋੜ** - ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਧਨ ਜੁਟਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਜਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ।

- **ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਉੱਪਰ ਇਮਾਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨੀ** - ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉਪਜ ਅਤੇ ਲਾਭ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਠੋਸ ਨਤੀਜੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੌਸ਼ਲ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ। ਜੇਕਰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਘੱਟ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚਾਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਸੀ।

- **ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ** - ਸਥਾਨਕ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਉਪਜ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਮੁੱਲ ਉੱਪਰ ਵੇਚਣ ਨੇ ਖੇਤ ਦੀ ਲਾਗਤ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਸਹਾਇਕਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੋਲ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਖੇਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲਾਗਤ ਉਪਜ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- **ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਲਈ ਕੁੱਝ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਉਣਾ** - ਹਰ ਸਾਲ, ਨਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ, ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਖੇਤੀ ਇਨਪੁਟ ਆਦਿ ਨੇ ਉਸਦੀ ਨਵਾਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ

ਉਸਨੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਜਲਵਾਯੂ, ਸਥਾਨਕ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਕਰੀ ਦਾ ਟੀਚਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

- ਸਮੂਹਿਕ ਮਾਲਕੀ ਬਣਾਉਣਾ -ਸਵੈਸੇਵਾ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਦਮ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਖਾਲੀ ਸਿਰਫ ਗ੍ਰਾਹਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਲਕਿ ਉਪਜ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਦੁਆਰਾ, ਫੀਡਬੈਕ ਦੇਣਾ, ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਬੀਜ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਣਾ, ਖੇਤ ਦੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਉੱਦਮ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਸੀ।
- ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖਣਾ ਅਤੇ ਫੀਡਬੈਕ - ਖੇਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਨਿਰੀਖਣ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਫੀਡਬੈਕ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੇ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ- ਇਹ ਤਾਜ਼ੇ ਭੋਜਨ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੀਜ ਤੋਂ ਖੇਤ ਅਤੇ ਖੇਤ ਤੋਂ ਮੇਜ਼ - ਭੋਜਨ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਲੱਭਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਨਤਾ

ਲੇਖਕ ਡਾ. ਸਰਮਿਸ਼ਠਾ ਮਜੂਮਦਾਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਅਨਿਰਬਨ ਦਾਸਗੁਪਤਾ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਗਾਂਧੀਨਗਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ।

DONATE NOW!

Your support will make a big difference!

Every rupee that you donate will go towards strengthening our mission of promoting agroecology and sustainable agriculture. Any amount of your support is deeply appreciated.

Scan and Donate Now!

ਸ਼ਾਤੂ ਦਾ ਇਹ ਖੇਤ ਇੱਕ ਟਿਕਾਉ ਮਾਡਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਲਪੁਟ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੇਬੋਰਾ ਦੱਤਾ
ਸੀਨੀਅਰ ਰਿਸਰਚ ਫੈਲੋ
ਲਿਵਿੰਗ ਫਾਰਮ ਇਨਕਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ
ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਰੂਰਲ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ,
ਆਨੰਦ - 388001
ਗੁਜਰਾਤ, ਭਾਰਤ
ਈਮੇਲ :- deborah@irma.ac.in

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਬੀ ਹਾਜਰਾ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਕਲਟੀ,
ਜਲ ਅਨੁਸੰਧਾਨ ਕੇਂਦਰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ
ਪੁਣੇ -411008, ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ, ਭਾਰਤ
ਈਮੇਲ :- amrita@iiserpune.ac.in

Homegrown harvests
Bringing food security to an educational campus
LEISA INDIA, March 2022